Имран Гасымов

Драматургия саһәсиндә чидди дөнүш яратмалы

УПК(б)П Мәркәзи Комитосинин әдәбийат вә инчәсәнәт мәсәләләрә даир гәрарлары мүасир совет әдәбийатында, хүсусән Азәрбайҹан ядычыларынын, драматургларынын ярадыҹылығына бир сыра мүвәффәгийәтләрин мейдана чыхмасына бөйүк кömәк этмишдир.

Партийанын тарихи гәрарлары Азәрбайҹан драматургларынын инкишафы илинә ән ени бир мәрһәләнин башланмасына бәд ачмыш, бу сащәдә чалышан ядыҹыларын мәфкурәсә сиҳаландырмыш, онлары мүасир дөврün мөһтәшәм мәсәләләринә даҳа дәрин вә ҹидди мәнтиг ичәрисиндә бахмаг имканларынын ачмасына бөйүк бөлмә кömәйи göстәрмишдир.

Сон илләрдә Азәрбайҹан драматурглары Бөјүк Вәтән мүһарибәсинин ачмасы гәһрәманлыгларынын, фидакар ганҹатлыгларын кашф едилмәсинин, ени Сталин тикинтиләринә чалышан адамларын һаятынын тәсвир едилмәсинә, ҹәбһәдә вә Азәрбайҹанда совет һаким синифләринин гурулмасы уғрунда халгын гәһрәманлыг мүбаризәсини әкс этдирмә, инсанларда коммунизм ideалларынын мүасирләримизин дөнүш илинда парлаг бадиаҹа тәсвир этмәк, онларын ичиндә мә'нави хүсусийәтләринин ачыг вә ҹәсарәтлә göстәрилмәсинә бөйүк әһәмийәт вермишдир.

Сон ораманы вә'ләрин, сүрәтләрин, драматургларын, ҹүрә иҳлам мәнбәи олан адамларын мүтәһиҹә этмәк, бу вә'ләрдәки бәзи сүрәтләрин һаятдакы адамларын реал сүрәтиндән алынмасы, онларын ичиндә мә'нави хүсусийәтләринин ачыг вә ҹәсарәтлә göстәрилмәсинә бөйүк әһәмийәт вермишдир.

Драматургларын саһәсиндә чалышан ядыҹыларын өз сәнәтләриндә сәвийәләринин бөйүкәлтмәк иҳтиҳаҹ göстәрә биҹәк мәсәләләрә даҳа ҹидди вә ҹәсарәтлә ханә гоймушдур.

Драматургия — ядыҹылар дөрдүнҹү мүбаризәнин — партия ичтиҳадларынын, мәфкурәнин вә сүрәтләрин, бәдиитәрәгҳәрәкатларын вә әлаҳидә, сүрәт үзрә мүбаризә апарыларын сүрәтләрини göстәрә биҹәк сәнәтләрә чаланмышдыр мейдана кечирмишдир.

Лакин Азәрбайҹан драматургларынын бүтүнлүк вә инкишафына göстәрилән һесаб этмәк вә онун өз ачыҳы тәнгиҹи мәнтиг илә мәзмунуны дүнүнмәк тамамилә сәһв вә бөйүк зәрәр верир.

Бир сыра чидди әламәтләр göстәрир ки, Азәрбайҹан әдәбийатында драматургия арасындакы мәнзәрәләрә хүсусиҳаҳ диҳәт göстәрилмәсинә ehtiyaҹ вардыр. Бунлардан бири вә әсасы budur ки, Азәрбайҹан ядыҹыларынын, драматургларынын бир сыра мүвәффәгийәтләрини мейдана чыхмасына бөйүк кömәк этмишдир.

Партийанын тарихи гәрарлары Азәрбайҹан драматургларынын инкишафы илинә ән ени бир мәрһәләнин башланмасына бәд ачмыш, бу сащәдә чалышан ядыҹыларын мәфкурәсә сиҳаландырмыш, онлары мүасир дөврün мөһтәшәм мәсәләләринә даҳа дәрин вә ҹәсарәтлә мүнасибәт göстәрмәсинә, ҹәбһәдә вә Азәрбайҹанда совет һаким синифләринин гурулмасы уғрунда халгын гәһрәманлыг мүбаризәсини әкс этдирмә, онларын ичиндә мә'нави хүсусийәтләринин ачыг вә ҹәсарәтлә göстәрилмәсинә бөйүк әһәмийәт вермишдир.

Бүтүн бунлары инанмыш, бүкүнкү Азәрбайҹан драматургларынында бир нә очерк-лиҳәләр мейдана әҹәнәҹ göстәрир; драматургларымыз мүасирләримизин ҹошгун дахили аламинин парлаг бадиаҹа тәсвир этмәк, онларын ичиндә мә'нави хүсусийәтләринин ачыг göстәрмәк кими әсас вәзифәсинин бүтүн ҹәфәнгләрә илә әрәнә етмәк ehtiyaҹ budur.

Сон ораманы вә'ләрин, сүрәтләрин, драматургларын, ҹүрә иҳлам мәнбәи олан адамларын мүтәһиҹә этмәк, бу вә'ләрдәки бәзи сүрәтләрин һаятдакы адамларын реал сүрәтиндән алынмасы, онларын ичиндә мә'нави хүсусийәтләринин ачыг вә ҹәсарәтлә göstәрилмәсинә бөйүк әһәмийәт вермәк ehtiyaҹы budur.

Ядыҹылар — драматургларын һаяты вә совет адамларыны дөрдүнҹү иҹрасы вә сәнәт сащәсиндә сәвийәләринин даҳа бөйүкәлтмәсинә, ядыҹылар иттифагы ени вә'ләр үзәрә ҹүрәтлә ҹүкдәнк әмәли ишә мейдана чыхмасына ирәдиҳәчәк мәсәләләрини göstәрә биҹәк сәнәтләрә чаланмышдыр. Бунлан башга ярәтан драм әсәрләринин мәзмуну ҳаҳ чох мәһдуддур. Һаятымызда баш верән бөйүк һадисәләр, мәһәнк коммунизм тикинтиләринә даир һаҳа һеч бир вә'ләр мәзмунмушдур. Бунла бәрә дә Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитосинә һагаг олараг театрларымызын репертуарына даир гәрарында гейд этмишдир ки, инҹиҳәлә фәһәсинә сиҳи һаҳтымыз, сәнә тикинтиләрин адамлары һаҳтында идея вә бадиаҳ чәһәтдән ҳам дәйәри олан бир вә'ләр ярадылмамышдыр.

Бүтүн бүтүн Совет Иттифагы да бөйүк [illegible] Мәркәзи Комитосинә вә Һөкүмәтинә даир неч бир әсәр ядымамышдыр. Дағлалар арасында ачылан нефт бурғуларында фыртына вә түфанлара ганҹ кәлмәк, дәнизин дибиндән бүз мин тонларла нефт чыхаран Бакы фәһәләри һаҳа бизим драм әсәрләримизин баш гәһрәманы олмамышдыр. Она көрә ки, бә'зи шәрәфли һаятымыз ядыҳлан көрүб дүшмәмишдир, онун бөйүк мә'нави аламинә даҳил ола биҹәкмишик.

Зәрәбулаылмыз мисилсиз фидакарлыг-лар кестәрди, бир нәҹә ил илин ишини нормаларымыз ерина етирә рошәлтәри чиҳ-лиҳәрдә, бәзи ординалар һаҳа бизим һеч бир драм әсәримиздә тәсвир едунмамышдыр. Һаятымызын бир чох мүһүм саһәләрә ер ушулмушдур. Азәрбайҹан адамлары бөйүк ишләр көрүрләр. Әлми мүәссисәләримиздә чидди мәсәләләр һәлл едилир. Ени-ени кашфләр, ихтиралар олур. Бунлар да ярадыҹыларымыза өз әсәрләрә тамамилә göstәрә биҹәкдир. Бә'зи сосиалист һаятымызын кәсәлләрини, ше'рійәт вә ҹәгуҹлуғун сосиалист реализм принсипләри әсасында тәрәннүм этмәлийик.

Мүасир мәзмуна ядыҳмыш ени-ени вә'ләрдә мүһүм мәсәләләрдән бири дә тәсвир едунан мүәссисә вә я колхозда әсас ишчи гүввәсинин, коллективин өтәри вә бә'зән дә чох сәтһи кестәрилмәсидир. Драматургларымыз коммунизм гурулушунда мисилсиз фидакарлыг кестәрән фәһәләр вә колхозчу дүнәнләрин бүтүн әзаматлә әкс этдирмәйә чалышмышлар. Биз бу мәсәләйә хүсуси диҳәт вермәли вә ярадыҹы коллективин бүтүн гүдрәтинә тәсвир этмәлийик.

Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитосинә бә'зи драм әсәрләримизин бәзи чәһәтләрә зәиф олдуғуну, дөврümüzün тәләбләринә ҹаваб вермәйәнләрини тамамилә дүзүнү гейд этмишдир. Бу бизим үчүн там вахтында әдәлмиш бир хәбәрдарлыгдыр. Бә'зи драматург конфликти һаятдан кетмиш әвәзинә, ону «ахтарыр», гурашмыр. Бу да онлан ярали колир ки, драматург өз ә'сәринә дахил этдиҳи адамлары ејні бизимкиләр, онларын гәлбинә, мә'нави аламинә ән нүфуз этмәмишдир. Бә'зи мүәллиф гәһрәманларын бир-бириня охшамасы, даҳа вә нәтиҹәдә кестәримизи өз бүтүнлүк дөнүр. Бә'зи ә'сәрләримизин гәһрәманлыг чох заман сүн'и вә гулаҳа тагтыҳлары бир дил илә данышырлар, мәтәдәр дөлли сөзләмәк узун-узаҳы сөһбәтләр әдирләр.

Бә'зән да бело олур ки, драматург н'есин әсасына гойдуғу конфликти ишчи-чүтчү шәкилдә һәлл едиб гурталрар, ґалан дөрд-бешә шәкилдә кәнар әһвалатлар гурашдыҳы, кәтрдүлүк әсәс мәсәләни ахыны өйрәнмәдән чүтчү бир шейдән ишчи-лимага ҳүҹүм едүр. Н'есләримиздә гаҳлы сүрәтләри кишы сүрәтләрини ҳисбәтән зәиф чыхыр вә бир-бириня чох бәнзәйир.

Ушаг вә Кәнчләр театрынын вәзийәти даҳа ярәтмәздир. Бу театрда ушагларымызын тәләб вә әләвәнҹу тә'мин едиҹи мүасир мәзмуда ядылмыш әсәрләр чох аздыр. Әләбә тәнгиҹ Ушаг вә Кәнчләр театры илә чох аз мәшғул олур. Орада ҳаҳ тамашалар әрәнәдә тәһлил вә мүәффәгийәт вә нәгсанлары мейдана чыхарылмыр.

Бу театрда исте'дадды режиссор вә ариҳтәләр вардыр. Лакин онларын ярадыҳчылығы ишә дөрдүнҹү тәһлил вә тәнгиҹә мә'ҳатаҳдыр.

Азәрбайҹан драматурглары Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитосинин кестәрилә-рәрәнҹәнә чох чидди нәтиҹә чыхармалыдырлар. Бизим әсәрләримиз бүкүн мисилсиз фидакарлыг кестәрән фәһәләр вә колхозчу дүнәнләрин бүтүн әзаматлә әкс этдирмәйә чалышмырлар. Биз бу мәсәләйә хүсуси диҳәт вермәли вә ярадыҳы коллективин бүтүн гүдрәтинә тәсвир этмәлийик.

Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитосы бә'зи драм әсәрләримизин бәзи чәһәтләрә зәиф олдуғуну, дөврümüzün тәләбләринә ҹаваб вермәйәнләрини тамамилә дүзүнү гейд этмишдир. Бу бизим үчүн там вахтында әдәлмиш бир хәбәрдарлыгдыр. Бә'зи драматург конфликти һаятдан кетмиш әвәзинә, ону «ахтарыр», гурашмыр. Бу да онлан ярали колир ки, драматург өз ә'сәринә дахил этдиҳи адамлары ејні бизимкиләр, онларын гәлбинә, мә'нави аламинә ән нүфуз этмәмишдир. Бә'зи мүәллиф гәһрәманлары бир-бириня охшамасы, даҳа вә нәтиҹәдә кестәримизи өз бүтүнлүк дөнүр. Бә'зи ә'сәрләримизин гәһрәманлыг чох заман сүн'и вә гулаҳа тагтыҳлары бир дил илә данышырлар, мәтәдәр дөлли сөзләмәк узун-узаҳы сөһбәтләр әдирләр.

Бә'зән да бело олур ки, драматург н'есин әсасына гойдуғу конфликти ишчи-чүтчү шәкилдә һәлл едиб гурталрар, ґалан дөрд-бешә шәкилдә кәнар әһвалатлар гурашдыҳы, кәтрдүлүк әсәс мәсәләни ахыны өйрәнмәдән чүтчү бир шейдән ишчи-лимага ҳүҹүм едүр. Н'есләримиздә гаҳлы сүрәтләри кишы сүрәтләрини ҳисбәтән зәиф чыхыр вә бир-бириня чох бәнзәйир.

Ушаг вә Кәнчләр театрынын вәзийәти даҳа ярәтмәздир. Бу театрда ушагларымызын тәләб вә әләвәнҹу тә'мин едиҹи мүасир мәзмуда ядылмыш әсәрләр чох аздыр. Әләбә тәнгиҹ Ушаг вә Кәнчләр театры илә чох аз мәшғул олур. Орада ҳаҳ тамашалар әрәнәдә тәһлил вә мүәффәгийәт вә нәгсанлары мейдана чыхарылмыр.

Бу театрда исте'дадды режиссор вә ариҳтәләр вардыр. Лакин онларын ярадыҳчылығы ишә дөрдүнҹү тәһлил вә тәнгиҹә мә'ҳатаҳдыр.

Азәрбайҹан драматурглары Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитосинин кестәрилә-рәрәнҹәнә чох чидди нәтиҹә чыхармалыдырлар. Бизим әсәрләримиз бүкүн мисилсиз фидакарлыг кестәрән фәһәләр вә колхозчу дүнәнләрин бүтүн әзаматлә әкс этдирмәйә чалышмырлар. Биз бу мәсәләйә хүсуси диҳәт вермәли вә ярадыҳы коллективин бүтүн гүдрәтинә тәсвир этмәлийик.

Биз бә'зидән овҳал тамашачыларын

Адил Искәндәров

Ени п'есләр, ени тамашалар ярадаг

УПК(б)П Мәркәзи Комитосинин «Драм театрларынын репертуары вә онун ахынлаҳдырмаг тәдбирләри ағында» 1946-чы ил 26 август тарихли гәрары театрларымызын репертуарынын тәкмилләшмәсинә göstәр бир гәдәр сонра тәмәлгоймуш ев репертуарынын нәзәрдән кечирилмәсинә göstәр бир тамаммы-ола бәлгы, мүәффәгийәтләрә göstәр вә сонра бәзи гәрарлар тамамилә Театрларын репертуарына кечмиш ев тутан тарихи драмлар өрәр мүасир мөвзуда ядымыш ени әсәрләр тутмаға башлады. Тәбиҳдир ки, совет драматургларынынын ени ахыны өсәрләрә өз сәнәсиндә кестәрмәкдә бөрабәр, Азәрбайҹан драматурглары илә гарышмыш тамамилә унутмуш олдуғу опера театрынын чидди тәләбләрини, кинематографиянын сенариларә олан әһтиҳаҳлы диҳәтә нәзәр ашмыш, айдын олур ки, Азәрбайҹан совет драматургиясинин бүкүнкү вәзийәти ярәтмәлиҳдир вә бу сащәдә тезликлә дөнүш ярадылмалыдыр.

Һазырда республикамызын көрәкли ядыҹыларынын Сәмәд Вургун, Сүлейман Рустәм, Рәсул Рза, Мәһди Һүсейн вә башгалары ени әрәм әсәрләрин үзәриндә ишләмәкдә вә бунлан ярадыҹылыг вә бу сащәдә чалышан ядыҹыларын сайынын даҳа да артырмаг ламмыдыр. Бә'з этмәлийик ки, драматургия сащәсиндә өз нә'ләрдәки бәзи чәһәтләрә görә